

JOAN PERUCHO

LES
HISTÒRIES
NATURALS

Pròleg de Julià Guillamon

JOAN PERUCHO

Les històries naturals

Pròleg de Julià Guillamon

Edicions 62

Barcelona

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra requereix l'autorització escrita de l'editor; la llei preveu sancions per als infractors.
Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment de l'obra, podeu sol·licitar permís al Centro Español de Derechos Reprográficos, a través del portal www.conlicencia.com o bé trucant als telèfons 91 702 19 70 / 93 272 04 47.
Tots els drets reservats.

El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre té la qualificació de paper ecològic i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.

Primera edició: 1960
Primera edició en aquest format: novembre del 2019

© hereva de Joan Perucho, 1960
Drets negociats a través d'Ute Körner Literary Agent
© del pròleg: Julià Guillamon, 2011
© d'aquesta edició: Edicions 62, sa
Diagonal, 662-664. 08034 Barcelona
info@grup62.com
www.edicions62.cat

Fotocomposició: Víctor Igual
DIPÒSIT LEGAL: B. 22.052-2019
ISBN: 978-84-297-7803-8

TAULA

‘Les històries naturals’: fantasia i política, <i>per Julià Guillamon</i>	9
--	---

PRIMERA PART

I. El naturalista	27
II. La carnívora	33
III. El cafè de «La Llibertat»	38
IV. Teoria del dip	44
V. El brau diabòlic	50
VI. Aires de París	56
VII. L’arpa pneumàtica	61
VIII. Història Natural de Catalunya	66
IX. Una lletra misteriosa	71
X. Botànica, Zoologia, Història	77

SEGONA PART

I. L’itinerari de M. de Laborde	83
II. Els bandits	89
III. Camí de l’aventura	94
IV. Prasdip	99
V. La defensa tacticocientífica	104
VI. El «phallus impúdicus»	110

VII.	L'ànima de les plantes	116
VIII.	El vampir	121
IX.	L'amor	126
X.	Una història dels Càrpats	131

TERCERA PART

I.	El comte de Morella	137
II.	Gandesa, la flor del món.....	141
III.	Un projecte de llei	146
IV.	El país de les puces.....	151
V.	La captura	155
VI.	L'abominable contaminació.....	159
VII.	Ordre a l'exèrcit contra el No-Mort	165
VIII.	L'avenc.....	171
IX.	El que està escrit	176

QUARTA PART

I.	El pas de l'Ebre	181
II.	La ruta	186
III.	Berga	192
IV.	El patètic dels cavalls	198
V.	La darrera investigació.....	203
VI.	La carta	208
VII.	La caiguda de Berga	214
VIII.	Onofre de Dip troba la pau	220
IX.	La fi de la vida heroica.....	225
X.	El retorn a l'amor	229

Índex onomàstic	235
-----------------------	-----

I. EL NATURALISTA

El sol, a través de la vidriera, prenia uns tons morats, blaus, grocs o vermells, segons la petita forma geomètrica que el filtrava, i queia, en diagonal, a la gran sala per reflectir-se en l'ull de la monstruosa «scolopendra martirialis». Al defora, les fines columnes de la galeria pujaven erectes, una mica torturades pel guix de les garlandes, i servien de marc al jardí botànic on cada planta i arbust duia un petit rètol escrupolosament cal·ligrafiat. A vegades, quan feia una mica de vent fresc, se sentia una remor vegetal, insinuant i dolça, mesclada amb un soroll de cartolines que es fregaven les unes amb les altres; llavors, de manera inesperada, l'autòmat, impellit per algun ressort que es disparava, feia un intent per tocar la guitarra i movia els llavis silenciós, sense cap èxit. L'havien arraconat a la galeria, ja feia algun temps, quan minvà la forta passió per la mecànica recreativa, i fou substituït per la nova màquina d'estampació d'indianes.

L'ull penjava una mica fora de l'òrbita. L'iris tenia quelcom de fosforescent en la mitja penombra, però cada dia, a la mateixa hora, quan la llum venia a tocar-lo, es feia dur i precís, i tota la massa de vidre prenia una significació maligna i obsessiva. Hom hi podia veure reflectides les sedes de les tapisseries que recobrien les parets de domàs daurat, però amb petites taques d'humitat, ja un xic florides pels anys, i la catifa de Bang-

kok, present de l'arxiduc d'Àustria, quan aquest abandonà escapat Barcelona poc temps abans de la gran catàstrofe. Més enllà, l'ull s'esforçava a resseguir el graciosíssim vol aturat de l'«àurea picuda», tan coquetament adornada de bells colors, o ponderava el pelatge arnat del «simius saltarinus», comprat a Jefuda, el jueu del call, per Jaume Salvador, el gran botànic que començava a burlar astutament, per amor a la ciència, els preceptes del Sant Ofici. L'ull fixava en particular la imatge de l'«otorrinus fantàsticus», petit animal molt ferotge que desapareixia, a regular distància, unes petites però mortíferes pues, com si fossin sagetes enverinades. Provenia de l'Àsia. Molt més enllà de l'ull, fora del seu abast, hi havia les vitrines dites «macabres» amb restes humanes reduïdíssimes, caps, orelles, llavis estranyament dissociats de l'estructura de la faç, vagarosos records de protuberàncies fàliques, tot amb una repulsiva qualitat d'organisme vivent. Provenia de les selves americanes. L'ull, però, exasperava la seva violència davant de les flàccides «tènies intestinals», que, submergides en un líquid grogós i indefinible, dintre de pots de cristall, es movien amb pausa i cadència a la més petita trepidació. En nits de lluna plena, una ombra es retallava contra els vidres de la galeria i, sense explicació satisfactòria, penetrava a l'ampla estança del museu, devers les formes visceralis.

Del sostre penjava, gairebé sense pes, lleuger i delicat, un gran llum de cristall de Venècia, tot ell ple de reflexos, i hom veia a les parets quadres d'ignorats artistes representant Linneu, Arnau de Vilanova, el mestre Jaume Salvador, quan era jove, el cavaller De Lammarck-Boucher et de la Truanderie també, el seu parent Antoni de Montpalau, noble barceloní, propietari d'excel·lents col·leccions d'història natural i del palau on aquestes s'albergaven, i el qual, per la seva arrogància, la seva posició i el seu dolç parlar, neguitejava els somnis matrimonials de les donzelles aristocràtiques de la ciutat. En un

angle de la sala, precisament damunt d'una petita llibreria, curulla d'infòlios i de manuscrits, un diploma de la Junta de Comerç nomenava amb tots els honors Antoni de Montpalau i de la Truanderie membre selecte de la benemèrita i doctíssima corporació.

Tossí discretament, com excusant-se. Després, amb natural elegància, rondà per entre els cadàvers, observant algun detall. Es dirigí a la porta i sortí al vestíbul. Una vegada a l'escalinata donà una ullada al «Courrier des Sciences» i d'allí, també per una finestra del pati, a un fragment mesurat de la graciosa «àurea picuda». Els palafreners, després de girar el carruatge a força de braços, havien enganxat els cavalls, i el cotxer, amb la portella oberta, esperava respectuós. Havia estat una gran pensada, i molt d'acord amb la seva idea del progrés, instal·lar la plataforma giratòria per tal que el cotxe, una vegada lliure dels cavalls, pogués, en el reduït vestíbul, fer la volta i romandre llest per a la sortida, immediatament.

Donà les gràcies a Amadeu, i digué:

—No, vull estirar una mica les cames.

Ara el problema era, exactament, si l'«avutarda gèminis» havia d'ésser classificada entre els mamífers o no. Jaume Salvador, en la seva sapiència, no s'havia precisat, i en la reunió del darrer dimecres, a la Junta, hom havia vist que el parer dels il·lustres col·legues era absolutament discordant. Caldria consultar, potser, Madoz i Fontaneda, que, de Sevilla estant, mantenia tractes amb naturalistes de les Amèriques. Qui sap! Tot era qüestió d'experimentació. Sense un exemplar autèntic de l'«avutarda gèminis» era veritablement impossible de pronunciar-se. Fora d'això només hi cabia la hipòtesi o, com deien els col·legues d'edat provecta, fantasies. Cal partir de les dades de la raó i de l'observació científica. Sí, aquella nit escriuria a Madoz i Fontaneda, anomenat «el diví».

Travessà el carrer de Lledó i la placeta de Sant Just i s'in-

ternà en un laberint de carrers tortuosos, de traçat capritxós. De tant en tant havia d'aplanar-se contra un mur per deixar pas a un carruatge o per evitar els coves regalimants dels peixaters, els quals amb els peus nus i fent equilibris entre la gent, duïen la mercaderia damunt del cap.

Continuà el seu camí fins a arribar a les obres d'obertura del nou carrer que el comte d'Espanya, anys abans, havia dedicat a la nefasta memòria de Ferran VII. Allí estigué aturat una estona contemplant les cases que es derruïen i les que, simultàniament, s'edificaven. Pensà que, en el futur, hauria de meditar sobre els possibles avenços de la construcció, car era evident que els mestres d'obres treballaven amb una rutina i, sobretot, amb uns mètodes del temps de la picor.

Desembocà al Pla de les Comèdies, on grups de menestrals i de pagesos comentaven els esdeveniments de la guerra carlina. Hi havia cecs que venien romanços, i unes dones espitregades oferien per dos xavos el retrat del general Mina i la litografia il·luminada del seu estómac devorat per un càncer.

Faltava poc per al migdia. El sol acariciava les façanes de les cases i l'empedrat de la Rambla de Santa Mònica. El cel era límpid i d'un blau transparent. En un esforç titànic, l'«àurea picuda», en la seva rigidesa, maldava per entonar el seu cant irresistible en homenatge al cavaller de Montpalau, però l'acústica no era favorable i la gent, a part de les cançons de moda de significació política, només es complaïa a escoltar els aires de la *Fattucchiera*, de Vicenç Cuyàs, jove de vint-i-un anys, que moria tristament, el dia i a l'hora mateixa en què la seva òpera era aplaudida amb deliri al Principal.

Romangué un moment entristit i pensarós. Recordà com, no sabia on, havia llegit que els elegits dels déus morien joves. Però l'espectacle, ni que fos «in mente», de la joventut sacrificada el deprimia. Procurà derivar els seus pensaments devers el camp preferit i considerà com era de llarg encara el camí, i

dificultós, per assolir la completa classificació de les espècies animals. Si, almenys, el règim del país fos estable i els servils no s'entestessin a fer triomfar la reacció i la intolerància. Se sentí, de sobte, inflammat per les seves conviccions liberals.

Havia arribat al Baluard de les Puces. A la caserna de les Drassanes, una mica més amunt, la tropa maniobrava i, pel seu aspecte i per les precaucions que prenia la guarda, alguna cosa no marxava com calia a la ciutat. Els soldats duïen uns uniformes de color blau i vermell, amb cartutxeres de cuiro pintat de blanc, i capells altíssims. Cada dos per tres hi havia revoltes i bullangues, execucions o assassinats. El país estava en plena efervescència. Encara hi havia runes i edificis ennegrits de llavors de la crema. El poble baix cantava:

Van sortir sis toros.
Tots van ser dolents.
Això fou la causa
de cremar els convents.

Es recolzà a la balustrada i mirà la mar encalmada. Hi havia sis vaixells, un dels quals enarborava pavelló britànic. Passà una «gavinis comunis» xisclant, en vol rasant. Es va fer un silenci perfecte. Allà dalt, a Montjuïc, hi tremolava la bandera. Es feren uns acords arravatadors, però inaudibles, absolutament inexistents. Apareixia la imatge de Riego, l'himne, i la Constitució de 1812. Es veia els carlins i la Ciutadella, i el general O'Donnell caient damunt de les llambordes amb la sang que fluïa, lenta i absurda. Fluïa i es vessava a les llambordes. Passaven els milicians i les cançons patriòtiques i es cridaven visques a la reina. Volaven «gavinis comunis» i «avutarda gèminis», la d'espècie indeterminada, xisclant, movent les ales damunt els pòrtics d'En Xifré, acabats d'estrenar. Se sentia una salabror de mar, i un optimisme delirant alternava amb un pessimisme

de tomba. Tothom movia les ales i cridava. Només la ciència romania impassible, més enllà del bé i del mal. Només la ciència. Conjurava les ombres i la ignorància, i les reduïa a la llum i al progrés. Hi havia, però, ombres que semblaven irreductibles; ombres que provenien de paratges muntanyencs, infor­mulades encara, però que esperaven el moment propici per concretar-se, que algunes vegades s'havien insinuat, lívides i espectrals, darrere els vidres o en forma de ratapinyada.

Féu mitja volta i s'espolsà els colzes de la levita. Caminà baluard enllà, devers el Pla de Palau. Se sentiren uns trets llunyans, isolats. De la banda de Gràcia, pujava una fumera, negra i espessa, preludi de la llibertat o de l'oprobí. Al cap d'un moment sonà una descàrrega.

Un pinsà vingué volant i s'aturà en un abeurador. Bevia ràpidament i amb moviments graciosos. Després, féu dos o tres saltets i amb el bec es netejà les plomes. Veié com se'l mirava de fit a fit.

Solament, llavors, sentí el cant de l'«àurea picuda». Era quelcom d'harmonios i d'inefable, quelcom com l'amor i la fraternitat humanes o com l'amor a la ciència, i venia del cel o de les Illes Encantades.

Quan obrí els ulls, el pinsà havia desaparegut.

II. LA CARNÍVORA

L'antifaç pot ésser negre o vermell. Les cintures s'aprimen sota la violència de la cotilla, encara que aquesta no sigui indispensable. Un somriure apareix darrera l'òpal d'una copa. Hi ha grans miralls contra els murs, miralls que deixen entreveure un moment la gràcia matinal d'una nuca esgarrifada o la testa decantada vers el «billet d'amour» o el bigoti engomat. Tot just comença, ara, el gran «duetto», la gran, l'emocionada escena de l'amor impossible, amb ruïnes italianes com a teló de fons, i amb besos furtius, mirades làngüides, guants oblidats en les llotges dels proscenis. Al final, és possible que prosperi l'aldarull de la pistoletada amb roges roses vives damunt l'emmidonat de la pitrera. No sovinteja, però. La societat, encara que sigui l'estament noble, és provinciana. Val més pensar en vaixells, en els *shipchangers* del barri de Ribera, en l'or que ve de les Antilles i en les primeres fàbriques de vapor. Hi ha una gran tradició de capitans i de pilots. Són quatre-centes singladures, ni una més ni una menys. A les façanes, hom hi veu les banderes multicolors del codi de senyals, que fan un núvol rosat entorn de la brúixola, la galeta, el cordam, el peixopalo, noms de vaixells com ara «La Estrella Polar», diaris de navegació nous de trinca, i les cartes a la família. Els obrers, a les fàbriques, hi entren a les cinc del matí i s'emporten el dinar, i fan el recorregut a peu pels carrers solitaris. Els aprenents de comerç dor-

men sòpits sobre els taulells i s'afanyen amb la mitja cana i a fer l'article. Només surten els diumenges amb un ral a la butxaca i han de tornar abans de sopar, quan es passa el rosari. Hi ha, també, és veritat, l'estament militar i els homes de ciència i el clericat. Toquen, majestuosos, els orgues de la Seu i s'organitza una lenta processó amb ciris encesos, xaranga i les Corporacions, entre elles la Reial Acadèmia de Ciències i la Universitat, recentment traslladada des de Cervera.

L'aire s'estremí. Una gran riallada del Banyeta, amb exhalacions de sofre, esmicolà per percussió el calidoscopi dut expressament de Palerm, terra d'òptics. Diminutes figures fantasmals corrien entre els fragments de cristall, saltaven els obstacles, per desaparèixer al capdavall. Vingué el senyal de l'alfa i l'omega.

Llavors, Antoni de Montpalau es cordà un botó de l'armilla de seda lionesa, present de la seva cosina per la banda materna, la baronessa Néziars. Després, agafant amb dos dits un cristall de roca i mirant-se'l a contrallum, digué a Novau:

—Realment, el problema de si l'«avutarda gèminis» és mamífer té un interès excepcional per a mi. És un animal misteriós. Hi ha un precedent, és clar, en el «vampiris diminutus», dit altrament i vulgarment ratapinyada, i que els castellans en diuen *murciélagu*. Corren moltes llegendes sobre aquest animaló, verament curioses i notables, sobretot als Balcans, que fan referència a la imaginada i no comprovada capacitat xucladora que aquest mamífer té per a la sang humana.

Novau, que era un capità de vaixell molt experimentat, estava una mica nerviós. Tenia present encara la desagradable immobilitat, bon xic impertinent i anguniadora, de l'ull de la «scolopendra martirialis». Era com si a l'interior de la retina hi tremolés una aterridora escena de la selva misteriosa. Escopí de biaix.

Seien al Jardí Botànic. Se sentia una frescor perfumada i la

llum era d'un color verd suauíssim. D'aquell racó estant podien veure perfectament l'autòmat, aturat en una inexplicable gesticulació, i també l'artefacte tèxtil una mica rovellat per les pluges.

—L'«avutarda gèminis» prové de les Amèriques —continua Antoni de Montpalau—. Segons informacions, no del tot garantides, té unes excepcionals qualitats terapèutiques per al mal de pedra, la diarrea galopant i la inflor de la melsa. La segona vèrtebra de la cua, començant a comptar per l'extremitat de l'apèndix, posseeix, una vegada banyada en licor rebaixat de mandràgora, unes virtuts de les quals jo, personalment, sense comprovació experimental, em permeto de dubtar. Un oncle valencià del meu amic Arnulf de Viladomat afirmava que, havent sojornat a Pernambuco un dijous sant, contemplà, amb permís de l'Ordinari, la guarició multitudinària d'uns negres atacats per la malària, la qual cosa no seria particularment interessant si no hi hagués intervingut, a instàncies del curandero oficial, la virtut curativa de l'esmentada «avutarda gèminis». Naturalment, com vós comprendreu, no crec en aquestes falòrnies i em proposo, des d'ara, contradir científicament tot allò que sigui simplement fantàstic.

En aquest moment se sentí una estranya vibració que semblava sortir d'un arbre molt pròxim, de fullatge esplendorós i espessíssim. Les branques, primer, començaren a oscil·lar i anaren descendint a mesura que la vibració fou més forta. Novau tingué un surt i saltà precipitadament de la cadira de vímet.

—És l'hora de l'àpat —digué el nostre cavaller perfectament immutable Es tracta d'una curiosa espècie d'arbustació carnívora. No temeu. He fet molts de sacrificis per tal d'aclimatar-la a la nostra terra. Winckelmann, un naturalista alemany, de prestigi provat, m'escriví, ja fa temps, que el gabinet de Física de Sa Reial Majestat pagaria, a tocar i tocar, deu unces d'or per tal de posseir-ne un petit esqueix.

Mentre deia aquestes paraules, Antoni de Montpalau picà de mans, amb molta pulcritud, i vingué Silveri, el lacai encarregat de les plantes. Duia una enorme ratera de filferro amb una gran munió de rates de claveguera dins, que xisclaven en-fellonides.

Silveri obrí la ratera a poca distància de la soca i s'apartà amb prudència. Sortiren les rates vacil·lants, atordides per la vibració, i tot seguit es desplomà ràpid el voraç brancatge. Ni una de sola no se n'escapà. Lentament, l'arbre recuperà la seva posició i, una vegada digerides les rates, s'obriren les fulles i caigueren a terra uns diminuts esquelets color de marfil vell.

Es féu un silenci. De la galeria del palau veí dels Bonaplata se sentiren uns aires de pavana tocats delicadament al clavicordi per Ramonet, l'hereu del llinatge, que tingué un fill d'estranquis amb Pepeta, la cambrera, aquella que enviaren a Sarrià de masovera, a corre-cuita, i morí de sobrepant.

El clima de beatitud era perfecte. La carnívora es deixava agombolar dolçament per la brisa i l'engrescament melòdic. Tot prenia un caire intemporal.

Novau féu un esforç per deixondir-se i badallà amplament. Isidre Novau i Campalans era, com hem dit, un capità de vaixell molt competent, però una mica silenciós. Mig parent dels Montpalau, descendia d'una il·lustre nissaga que, com la del nostre protagonista, havia pres partit, en els anys de desgràcia, per la causa de l'arxiduc. De petit, visqué llargues temporades amb una tia-àvia, a la vila de Lloret, i és d'aleshores que datava la seva taleia marinera. Cursà els estudis de nàutica a Barcelona i a Cadis i navegà de pilot per les mars de les Antilles. Abans d'aconseguir el títol i el càrrec de capità sofrí tres naufragis en els quals estigué a punt d'acomiar-se, definitivament i per sempre, de la seva estimada tia-àvia. Navegant un dia cap a Malta, de guàrdia sobre coberta, tingué l'oportunitat, no a tot-hom atorgada, de veure, cara a cara, l'espantable peix Nicolau,

el famós «pesce cola» dels genovesos. Quan l'endemà al matí es llevà, en mirar-se al mirall, tenia, si no tota, la meitat de la cabellera blanca com la neu, cosa que afavorí notablement el seu físic. Ara romania a Barcelona, hoste del seu parent Antoni de Montpalau, per tal de guarir-se d'una complicada malura contreta a causa de no provar, durant tant de temps, vianda fresca.

—Demà, estimat parent —digué Antoni de Montpalau anirem a la hisenda de Gràcia. De passada compulsarem les opinions liberals i veurem com estan les coses en aquesta afamada vila.

—Com vulgueu —respongué Novau—. El viatge em provarà, crec.

Semblà com si volgués afegir-hi quelcom, però no digué res. A l'altra banda de la carnívora, en les arcades de la galeria, una ombra es movia lentament. Cregué que era un defecte òptic. Ara ja havia desaparegut.

Els dos cavallers es passejaren entre les fanerògames. De tant en tant, collien un pèsol d'olor i n'aspiraven la fragància. S'aproximava l'hora d'anar a dinar.

Quan abandonaren el Jardí Botànic per entrar al menjador, els sobtà una intensa olor de sofre. Damunt la catifa, Antoni de Montpalau veié els fragments del calidoscopi. Es quedà una estona meditabund.

Darrere l'antifaç, negre o vermell, l'ombra sorollava un riure macabre. S'anava desfent en l'aire, misteriosament.